

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבורביץ

ויצא (תשכ"ח)

כ"ט
י"א - כ"ו

בחלק זה של פרקנו עסק גם גליון ויצא תשי"ח ביחוד בשאלות ב, ג, ו, אלא ששם היה עיקר עסוקנו ברש"י ובמדרש ואלו הפעם פנינו גם למפרשים ידועים ומוכרים פחות. התנהגותו של יעקב הן ביחס לרועים (הטפת מוסר להם בפ' ז', גלילת האבן מעל פי הבאר מבלי לשתף פעולה אתם), הן ביחס לרחל עוררו השתוממות של פרשנינו החל ממדרשי חז"ל ועד לאחרונים. כבר במדרש רבה מצינו תמיהה זו וישובה: "וי"ז י"ב"

בראשית רבה ע' י"ב
"וישא את קולו ויבך": למה בכה? שראה אנשים מלחשים אלו לאלו מפני שבשקה. אמרו: "מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה?" - שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערות.

ואולי בא מדרש זה להראות מה רב המרחק בין יעקב איש תם, הרחוק מכל מחשבה לא טהורה ובין מחשבותיהם של הבריות, גם לאחר "שגדרו עצמן מן הערוה". ואולם הנימה של בקורת מצאנו בדברי המדרש

משנת ר' אליעזר פ"ז (כשר תורה שלמה ויצא כ"ט סימן ל"ד) בתורה בזביאים ובכתובים מצינו שאם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא יוצא ידי המקום, מן התורה מביין? ... וכן הוא אומר "וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך" - ולמה בכה? ראה אנשים מלחשים אלו עם אלו ואומרים: "וכי בא זה לחדש עלינו דבר של ערוה?" מיד בכה. להודיע שאינה נשקה של תפלות אלא של קריבות.

ואולם כפי שנראה מן הפרושים שהובאו בגליון לא היתה כלל אחידות בהערכת מעשה יעקב בין פרשנינו. נוסף על פקשת הרחבה של דעות קרובות יותר ופחות, מתרחקות ורחוקות זו מזו עוד את דעת הרב הירש:

ר' ש.ר. הירש (בתרגומו של מרדכי ברויאר)

י"ב ויגל: במעשה זה שמענו במה בעצם הצטיית יעקב למען בנין עתידו. כסף לא היה בידו. הדבר הבולט ביותר היה חזק ובעל כח. דברים שאחרים יכלו לעשותו רק בכחות משותפים, עשה הוא לבדו, וללא מאמץ. גופו החזק והבריא היה לעת עתה עושרו היחיד, כל רכושו החמרי. הרי כאן אוצר גדול, אשר כשם שרוב ערכך לעתיד, כן אין להגיע אליו אלא ע"י חיים טהורים בעבר. שנית; מתגלה כאן חוש צדק וישר. כדוגמת משה - שגם הוא מצא עתידו על יד הבאר, אין הוא סובל התרשלות בעבודה ומעילה. הרי כאן מידת נאמנות, שגם לאחר מכן עמד בה, בתנאי עבודה קשים. ושלישית - זריזות מעשית ואהבת המלאכה, המושיטה יד ומחיישה עזרה, גם במקום שאין זה מענינו. מידה העומדת כמעט בסתירה לאופיו של "איש תם יושב אהלים". נמצא יעקב אבינו מאחד באישיותו את סגולות עמו, שנועד ליצג במדה שוה את המקצועות השונים של החיים, החומריים והרוחניים.

שלוש פעמים מדגיש הכתוב שלבן היה אחי אמו. מעשה יעקב מודרכים ע"י זכר אמו, שדמות דיוקנה נראתה לו ברחל. מיד אח"כ נ' "וישק יעקב לרחל". אלמלא אותו רסז חוזר ובשנת ('אחי אמו') היינו ננים את מעשה יעקב כמעשה אבירות לנערה יפה. כך בפגישה משה ובנות יתרו, השנוי הבולט במין הכנויים מוציא מדעתה של השקפה מעין זו, וחוזר ומאשר, שלא משיכה מינית, כי אם חוש הצדק הוא שהדריך את מעשיו: "ויבואו הרועים וגרשו" ("שמ' ב' י"ז) הרועים הגסים גרשו את הנערות ללא התחשבות במין החלש; "ויקם משה ויושיעו" - הציל אותן בגלל חולשתן, כנשים. ואחר: "וישק את צאנן" חש לעזרתן בלא כל מניע מיני.

אף כאן: אם כי רחל היתה יפה, ראה בה רק קרובה, דבר זה מתבטא גם בכיוו, שכמעט ואין למצוא לו מניע אחר. מי יודע מה רב היה הזמן שעבר על יעקב בנדודיו, בלי שראה בפשקרובה. לפתע הוא רואה את רחל, בת אחי אמו, ודמות אמו ניעורה ומתגברת בלבו, עד לידי דמעות. הדמעה מראה, כי הנשיקה היתה מוסרית כולה, וגם בשעה שדאג לצאן, רק כיבד את אמו.